№ 50. 4 žniŭnia 1916 h. Cena 5 fen.

HOMAN

BIEŁARUSKAJA WIŁENSKAJA CZASOPIŚ

WYCHODZIĆ DWA RAZY U TYDZIEŃ: U AUTORKI I U PIATNICY.

Cena s pierasyłkaj i dastaŭkaj da chaty: na 1 hod—4 m. 80 fen., na ½ hodu—2 m. 60 f., na 3 miesiacy — 1 m. 20 f., na 1 mies. — 40 f.

Adres redakcii: Wilnia, Zawalnaja 7.
Adres administracii i ekspedycyi: M. Stefanskaja 23.

Cena abwieśtak: na 4-aj staranie za radok drobnymi literami—25 fenig.; drobnyje abwiestki—pa 5 fen. za słowa. Abwiestki ab śmierci—60 fen. za liniejku drobn. drukam.

Padpiska na „Homan“ z dastaukaj da chaty u Wilni nie prynimajecca.

TELEHRAMY.

Wilnia, 4 žniunia 1916 h.

Kab ratawać italjancoŭ, pałažeńnie katorych u kancy maja zrabiłosia wielmi krytycznym, rasiejcy, jak wiadoma, paczali nastupać na pałudziennuju czaść niamiecka-aŭstryjackaho frontu. Aŭstryjackaja armija była asłablena s pryczyny pasyłki znacznaj czaści wojska proci Italii, dyj aŭstryjaki nie spadziewalisia takoha skoraho nastupleńnia rasiejcoŭ. Woś, Brusiłow naskoczyŭ zucim nieŭspadzieŭki na asłableny aŭstryjacki front, i rasiejcy spiersza mieli dawoli znacznuju udaczu. Jany nia tolki adcisnuli nazad Wałynski front, ale i zaniali biezmała ŭsiu Bukowinu i znacznuju czaść uschodniaj Haliczyny.

Hetyje udaczy, katoryje rasiejcy wiadomymi sposabami „razdźmuchiwali“ da ahramadnaj miery, wyzwali ŭ nieprychilnych da Rasiei kruhach niespakojstwa. Ludzi, nieznajomyje s praŭdziwym pałažeńniem na wajnie, dla katorych cyfry stanowiać usio, paczali sumna hladzieć na dalejszy chod wajny na ŭschodnim fronci. A tym czasam rasiejskaje nastupleńnie było papraŭdzi silnym tolki ŭ pierszy moment, a paśla paczało ŭsio bolej słabieć — pawodłuh taho, jak na pałudzienny front prybywało bolsz sił. I ciapier nima nijakaj asnowy dla pessymizmu. Niamiecka-aŭstryjackije wajennyje ŭłaści zrabili ŭsio, kab strymać raciejcoŭ i abaranić ad ich Lwoŭ.

Možna śmieła skazać, szto stalicznaje miesto halickaj Ukrainy nie ubaczyć u siabie bolej zaklatych worahoŭ ukrainskaho narodu. U najbližszym czasi, treba spadziewacca, heta paćwierdziać naśpiewajuczyje zdareńnia.

U aposzni moment.

3 žniunia.

Zachodni front:

Na poŭnaczy ad Sommy ad nazaho zaszczytnaho ahnia spadziewanaja stanoŭczaja ataka adbyłasia tolki ŭ niekatorych miejscoch i to ŭ roznym czasi. Na-abapoł darohi Bapom-Alber złomleny silnyje ataki anhliczan. Miž Morepa i Sommaj francuzy iznoŭ szturmawali siem razoŭ. Paśla wostraj bitwy naszaje wojsko udzieržałosia na swaich pazycijach. Worahi ŭwarwalisia tolki ŭ chutar Monaki i ŭ czaść akopu na poŭnaczy ad jaho. Pry Belua i Estre francuskije ataki atkinuty.

Na-prawo ad Maasu worahi wialikimi siłami atakawali Piercowy chrybiet, fort Tiomon i pazycii na poŭnaczy ad fortu Laŭfe. Jany ŭwarwalisia na zachodniuju czaść Piercowaho chrybta, na piarednuju liniju na pałudziennym zachodzi ad Flery i ŭ zaniatyje nami ŭczora czaści akopoŭ u haju Laŭfe. Kala fortu Tiomon i kala Flery worahi zusim atkinuty i wybity z Hornaho haju z wialikimi u ich stratami.

U bitwie na pawietry skinut anhlicki biplan kala Rule. Paruczyk Wintgens źbiŭ swajho trynadcataho woraha kala Perron. Zaszczytnym ahniom źbity pa adnym aeropłani kala Bessing i Arras.

Uschodni front:

Kala woziera Nobel i kala Lubieszowa adbity silnyje rasiejskije ataki. U lesi kala Ostrowa ŭziaty 100 pałonnych. Na-abapoł Brodoŭ ataki razwiwalisia tolki proci Ponikowic; jany adbity.

Pry Rožyszczach i kala Torczyna źbity rasiejskije aeropłany.

Hłaunaja Kamanda Armii.

Hindenburg — hieneralissimus proci Rasiei.

BERLIN. (W.T.B.). Pad hłaunaj kamandaj hienerała-feldmarszałka v. Hindenburga sabrany niekolki armiejskich hrup sajuźnikou dla supolnych czynnaściej.

Z aposznich dzion:

1 žniunia.

Zachodni front:

Na poŭnaczy ad Sommy dalej iszli zajadłyje bitwy, jak pradoŭžeńnie atak 30 lipnia. Wosiem razoŭ atakawali francuzy ŭ wakolicach Morepa, ale ŭsie ataki adbity biez astatku. Ŭraz-že na poŭnaczy ad Sommy atakawaŭszyje ŭ wieczery francuzy adkinuty za chutar Monaki. Na pałudni ad Sommy z abodwych bakoŭ silny ahoń artyleryi.

Na-prawo ad Maasu na adrezku Tiomon-Flery — silny artyleryjski ahoń. Kala Flire udacznymi ŭzrywami my zrujnawali akopy worahoŭ na 200 metroŭ udoŭžki.

Patrulnyje operacii worahoŭ kala Labasse, Kuluch, Loos i Reims byli adbity.

Źbity pa adnym aeropłani worahoŭ u wakolicach Sommy i ŭ bitwie na pawietry kala Lion.

Uschodni front:

Kala Oginskaho kanału znisztožena rasiejskaja rota, pamykaŭszajasia pierajści cieraz jaho. Kala Łohiszyna ŭziaty ŭ pałon 70 dusz.

Naabapoł Nobela—ahoń artyleryi.

Na fronci Stochoda rasiejcy dalej marnawali siły ŭ daremnych atakach.

Kala Smalaroŭ, Porksa, Witoninca, Kisilina i na pałudni ad Turjej rasiejcy sześć razoŭ iszli na szturm.

Wojska hienerała v. Linsingena ŭziało ŭ lipni miesiacu 70 aficeroŭ i 10998 sałdat u pałon, zdabyło 53 kulemioty.

U armii hien. Botmera kala Burkanowa i Buczacza—znacznaja bajewaja rabota. Ŭziaty ŭ pałon 270 rasiejcoŭ.

2 žniunia.

Zachodni front:

Na poŭnaczy ad Sommy worahi znacznymi siłami atakawali adrezak Morepa, paśla taho, jak jany ŭžo ŭ dzień byli krywawa adbity pry szturmie na chutor Monaki. Kala darohi Marekur-Kery jany dajszli da naszych akopoŭ, zusim zrujnawanych ahniom artyleryi. Straty worahoŭ nadta wialikije. Na pałudni ad Sommy pry Belua i Estre iduć miejscowyje bitwy.

Na-prawo ad Maasu my udaczna nastupali na poŭnaczy ŭ zachodzi ad fortu Tiomon, zdabyli uzhorak na paŭnocznym uschodzi ad fortu Suwil i adcisnuli znacznа nazad worahoŭ u Hornym lesi i ŭ haju Laŭfe. Uziaty ŭ pałon 19 aficeroŭ, 923 sałdaty i 14 kulemiotoŭ.

Anhlickije patruli na adrezku Ipr-Armantjer usiudy adbity.

Iznoŭ byli zrobleny naloty worahoŭ za naszym frontam. Wajennych szkod nie było. Straty mirnych žycharoŭ uzrastajuć. U nocz na 31 lipnia zroblen nalot na Arlon, u Belhii. Klasztor i jezuicki kaściol znaczna paciarpieli. Zaszczytnym ahniom źbity try aeropłany worahoŭ, i ŭ bitwie na pawietry — adzin.

Uschodni front:

Ataki worahoŭ iznoŭ paczalisia na pałudziennym zachodzi ad Pinska i razwinulisia ŭ wakolicach Lubieszowa. Jany zusim adbity. U zawaroci Stochoda (na poŭnaczy ad czyhunki Kowel-Rowno) nowyje ataki złamalisia ŭžo pad zaszczytnym ahniom. Nia hledziaczy na swaje wialikije straty, worahi dalej szturmawali na adrezku Witonicy-Turja. Usie sproby byli daremnyje.

U armii hien. Botmera adbity ataki worahoŭ kala Wiśniowczyka i Wieleśniowa.

Kaniec telehram na 4 stranicy.

50.

Siahońnia my wypuskajem piaćdziesiaty numer naszaj czasopisi.

Samo pa sabie czysło hetaje— niewialikaje, miarkujuczy pawodłuh normalnaho, spakojnaho czasu. Ale pry tych warunkach, u jakich upływaje naszaje žyćcio, wypusk u świet piacidziesiaci numeroŭ „Homana“ maje swaju wahu.

My prystupili da raboty ŭ ciažki moment. Nad naszaj staronkaj pralacieła tolki-szto straszennaja nawalnica, zrujnawaŭszy sotni wiosak i miasteczak, razahnaŭszaja narod na ŭsie czatyry starony świetu. Całyje hramady sielan biełaruskich hnali kazaki na ŭschod — u czužuju i dalokuju Maskoŭszczynu na harotnaje, biazdomnaje žyćcio. Maskali wywiažli s sioł i miasteczak usich wuczycieloŭ, usie bolej mieniej intelihientnyje elementy, katoryje mahliby s prychodam niemcoŭ wystupać za swoj narod, wykazwać jaho patreby, być pasrednikami miž nowaj ułaściu i sielanskim ludam. A i ŭ miestoch było nie szmat lepiej: i zhetul rasiejskije ŭłaści pastaralisia wywiaźci, kaho tolki paśpieli. Dyk nia dziwa, szto ŭ pierszyje miesiacy paśla adchodu rasiejcoŭ Biełaruskaja ziamlica wyhladała duža sumna: narod byŭ zrujnowan i pazbaŭlen swaich naturalnych kiraŭnikoŭ i apiekunoŭ i nia ŭmieŭ padać hołasu ab sabie, nia moh wystupić proci swaich worahoŭ, katoryje, karystajuczysia jaho biezradnaściu, staralisia adcisnuć biełarusoŭ na zadni plan pry nastaŭszych nowych warunkach.

Ale niadoŭha heta trywało. Biełarusy, supakoiŭszysia paśla ciažkich pieražywańnioŭ, razbiŭszych czućszto nia ŭsie naszy hramadzkije orhanizacii, paczali ahledacca nawakoł, paczali hukać adzin da adnaho i mała-pa-mału złuczać ŭznoŭ raspylenyje siły dziela pracy dla ahulnaj karyści.

Kab padać swoj hołas, kab pakazać, szto-tki papraŭdzi žywie biełaruski narod, niewialikaja žmienia biełaruskich hramadzianskich rabotnikoŭ u Wilni paczała rupicca ab stwareńni biełaruskaj szasopisi. Pierszyje sproby dastać pazwaleńnie na biełaruskuju hazetu ŭ kancy 1915 hodu skonczylisia nieudaczaj, jak i sproby druhich narodoŭ. Tolki 1916 hod prynios surjoznuju pieramienu: kožnaj nacii ŭ naszym Kraju było dadzieno pazwaleńnie na wydawańnie adnej hazety u swajej mowi, i tady — ŭ lutym miesiacu — wyjszoŭ pierszy numer «Homana».

U «Homani» biełarusy atrymali mahczymaść publiczna i hołasna zajawić ab swaim istnawańni, ab swaich patrebach i žadańniach. A siła hramadzkaho hołasu zrabiła toje, szto mała-pa-mału biełarusy dajszli oficyalnaho pryznańnia niamieckimi ŭłaściami nacyonalnych prawoŭ naszaho narodu. Na Biełaruskaj Ziamli ŭsie oficyalnyje apawieszczeńnia i prykazy paczali drukawać i pa-biełarusku. U hramadzkich orhanizacijach staliczuaho miesta Kraju, Wilni, było dadzieno miejsco i biełarusam. Śledam za prywatnymi biełaruskimi szkołami i kursami, naładženymi ŭ Wilni, paczali atkrywacca na miestowy i hramadzki koszt biełaruskije narodnyje szkoły u Hrodni, Krynkach i inszych miejscoch Hrodzienszczyny. I choć szkolnaja rabota — s pryczyny blizkaści frontu — nia može jeszcze być pastaŭlena szyroka, ŭsiož taki u asnowu jaje pałožen zusim sprawiedliwy pryncyp, szto wuczyć dziaciej treba ŭ matczynaj mowi, znaczyć, biełarusoŭ — pa-biełarusku. Byŭ zroblen i pierszy krok, kab ždabyć prawy dla biełaruskaj mowy ŭ katalickim kaścieli, katory roŭna szanuje ŭsie nacii i ŭsie mowy; ale tut biełarusy spatkalisia s ćwiordym atporam duchawienstwa, katoraje samo pryniało czužuju mowu i ŭ hetaj mowi, dla narodu niezrazumiełaj, niasie słowo Božaje. Hetak i ŭ kaścieli, jak za maskaloŭ, biełarusam kažuć kazańnia tolki pa polsku, i ŭ biełaruskaj szkoli ksiandzy nia majuć czasu wuczyć relihii biełaruskich dziaciej pa-biełarusku...

Mała taho: biełaruskaja sprawa za aposzniaje paŭhodu, jak paczaŭ wychadzić «Homan», zrabiłasia szyroka wiadomaj za miežami naszaho Kraju. Jeju cikawiacca czužaziemnyje wuczonyje i palityki; niamieckije hazety paświaczajuć jej bahata miejsca; wystupleńnia biełaruskich predstaŭnikoŭ u Sztokholmi i Lozanni napaminajuć usiamu świetu ab kryŭdach i ździeku, jaki narod biełaruski ciarpieŭ i czaściu cierpić siahońnia ŭ maskoŭskaj niawoli.

Usio heta, a pierad usim toj fakt, szto czaść Biełarusi adorwana ad Rasiejskaj dzieržawy, daje nam nadzieju na lepszuju dolu Kraju i narodu. I my, ahledajuczysia na zdabyczy biełarusoŭ za aposzniaje paŭhodu, z radaściu baczym, szto nasza praca nie była daremnaj, szto jana zliwałasia z usiej biełaruskai nacyonalnaj rabotaj, szto hołas „Homana“ znajszoŭ adhałosak u rodnym Kraju i za jaho miežami. A heta świedomaść daje nam siłu iści dalej pa tej že darozi, budziaczy i jednajuczy dla supolnaj pracy ŭsich szczyrych synoŭ biełaruskaho narodu.

Biełaruskaje T-wo pom. pac. ad wajny u Pieciarburzi.

U Pieciarburzi atkryłosia Biełaruskaje Tawarystwo pomaczy paciarpieŭszym ad wajny; ustanoŭcy T-wa — Bronisłaŭ Epimach-Szypiłło, Rodziewicz, d-r Jeremicz, prafesar Mitkiewicz.

Urad T-wa składajecca z nižeipisanych asob: marszałak — praf. Sieŭruk; namieśniki marszałka — d-r Jeremicz i Južyk; skarbniki — Rodziewicz i Stołyhwa; pisary — E. Budźka i Raksimowicz; czleny uradu —Epimach-Szypiłło, Słabkowicz, Benicewicz. Kandydaty: Hoholinski i Mihaj.

Da rewizyjnaj kamisii naležać: praf. Mitkiewicz, Radczenko, ks. Budźka i Kościewicz.

U Wilni i wakolicach.

—·—

× **Ahulny schod Biełaruskaho T-wa pom. pac. ad wajny** adbudziecca ŭ niadzielu, 6 žniŭnia, a 1 hadzinie ŭ dzień u sali Biełaruskaho Klubu, wialikaja wul. № 86.

Paradok dnia:

1. Sprawozdacza s czynnaści T-wa.
2. Plan dalejszaj raboty.
3. Finansowyje sprawy.
4. Pawialiczeńnie czysła czlenoŭ uradu, wybary ich i czlenoŭ rewizyjnaj kamissii.

× **Na biełaruskije szkoły** złažyŭ Biełaruski Klub u Wilni na ruki Biełaruskaho T-wa pomaczy paciarpieŭszym ad wajny 100 marak.

× **Sajuz kwaterantoŭ.** Statut sajuza kwaterantaŭ, ab katorym my ŭžo pawiedamlali, zaćwierdžen niamieckaj ułaściu.

Jak asnoŭcy, padpisany predstaŭniki biełaruskaho, litoŭskaho, polskaho i žydoŭskaho hramadzianstwa.

× **Ahulny schod wolna-pažarnickaho T-wa.** U subotu, 29 lipnia, u sali staroj miestowaj rady adbyŭsia schod czlenoŭ wolna-pažarnickaho T-wa. Paśla ahulnych hutarak ab pałažeńni T-wa i jaho družyny, s katorych wyjaśnieno, szto wolna-pažarnickaja družyna na pažarach prysłuchaje tolki miestowamu brandmejsteru i adbywaje wuczeńnia pad jaho kamandaj, — adbylisia wybary naczalnika družyny zamiest adadmowiŭszahosia St. Jarockaho. Wybran za naczalnika družyny J. Łukaszewicz. Dalej wybran byŭ nowy urad T-wa: marszałak — A. Zasztowt, dwa namieśniki jaho —Turkułł i Niewiardowski i czatyry czleny uradu, miž katorymi adzin biełarus, adzin litwin, adzin palak i adzin žyd.

Schod wykazaŭ nadzieju, szto pry bližejszaj łucznaści z miestowaj pažarnickaj družynaj i pad ahulnym kirunkam miestowaho brandmejstera D. Siemaszki, katory mnoha papracawaŭ u swaim czasi dla wolna-pažarnickaj družyny, heta aposzniaja zdaleje nanowa naładzić prypyniŭszujusia da-czasu karysnuju rabotu.

× **Urad Ahulnaho Rabotnickaho Kulturnaho Sajuza** prosić apawieścić, szto zapiś asob, katoryje choczuć karystać s czajnaj Sajuza, zamiest ad 5 da 7 h. adbywajecca szto-dzień ad 7 da 8½ h. paabiedzi ŭ haspodzi Sajuza, M. Pahulanka 3. 10.

× **Pacztowaja pierepiska** miž wajennymi i cywilnymi asobami ŭ miežach Ober Ost zabaroniena pad stracham kary.

× **Ruch na czyhuncy.** Ad 1 žniŭnia atkryt ruch dla prywatnych asob na darohach: Małkin—Łapy—Łososna; Biełastok — Czaremcha; Czeremcha—Siedlec.

× **Aczystka wulic.** Hradanaczalnik apawieszczaje pastanowu, szto kožyn haspadar nieruchomaj majetnaści abo jaho upraŭlajuczyj pawinien czyścić wulicu proci swajej majetnaści try razy ŭ dzień: ad 7 da 8 h. ranicaj, ad 12 da 1 h. ŭ pałudzień i ad 6 da 7 hadz. wieczeram. Pry czystcy treba dobra paliwać wulicu wadoj.

× **Skupka pładoŭ.** Upraŭleńnie Ober Ost (Obostsammelstelle) kup-

Č czytajecca, jak CZ; Š—jak SZ.

Litouski Statut
i jaho historyja.

(Hl. №№ 46—49 „Homana“).

Litoŭskaja šlachta, hetak sama, jak i polskaja, nie zhadžałasia na prajekt kodeksa Zamojskaho, ale z inšaj, čym palaki, pryčyny: jana zajaŭlała, što ŭ Litwie jość swoj asobny statut, katory treba tolki paprawić, a nie źništažać jaho.

Ale ŭžo nadyšoŭ moment, kali Litwu rychtawałasia zachapić u swaje ruki Rasieja. Zrabiła jana heta ŭ 1772, 1793 i 1795 hadach, zabirajučy litoŭska-biełaruskije ziemli čaściami. Dyj paśla hetaho pieršy čas źmianiłosia ŭ nas tolki prawicielstwo, a prawy šlachty i inšych stanoŭ astalisia daŭniejšyje: jak i daŭniej, poŭnapraŭnymi hramadzianami ličyłasia tolki šlachta, a sielanie byli ŭ jaje ŭ niawoli. Woś, nowym «haspadarom» i pryjšłosia znajomicca s panujučymi ŭ Litwie zakonami. Dziela hetaho pačali pierekładać na rasiejskuju mowu Litoŭski Statut, choć nie z biełaruskaho, a s polskaho wydańnia, i jon byŭ nadrukowan razam s polskim tekstam (praŭda, dawoli kiepskim) u Pieciarburzi ŭ 1811 hadu.

Ŭ pačatku XIX stalećcia pačali paradkawać zakony ŭ Rasiei. Hetu rabotu wioŭ Speranskij, i pry im pracawali try kamisii: adna—dla Rasiei, druhaja—dla Litwy, trejcia-ja—dla Nadbaltyckaho kraju.

Nad uparadkawańniem zakonoŭ u Litwie i nad papraŭkaj i pierarobkaj Litoŭskaho Statuta pracawali litoŭskije wuczonyje i praktyki, hadunсy Wilenskaho Uniwersytetu. Miž imi najbolš wydatny—prafesar Wilenskaho Uniwersytetu, Dauiłowicz, wydaleny paźniej za palityčnyje sprawy. Rabota zakončena ŭ 1835 h. ŭ Pieciarburzi, ŭ 1837 h. nadrukowana, a ŭ 1838 h. Statut zaćwierdžen Hasudarstwienaj Radaj.

Ale pad toj čas užo pačali drukawać i šyryć swaje pahlady maskoŭskije nacyonalisty i abrusicieli. U swaich pisaninach jany dawodzili, što ŭ Rasiejskaj dzieržawi, dzie jość adzin car, pawinny być adna mowa i adny zakony; asobnyje zakony ŭ zabranych krajoch buduć nie złučać, a addzielać ich ad Rasiei. I jany dajšli swajho. 1 studnia 1831 h. u čaści Biełarusi zništožen Litoŭski Statut (u Mahileŭskaj i Witebskaj huberniach), ale pa ŭsiej staranie ješče nie aśmielilisia heta zrabić; naadwarot, išła dalejšaja rabota nad uparadkawańniem zakonoŭ Biełaruska-Litoŭskich ziamiel. Tolki 25 červienia 1840 h. car padpisaŭ prykaz: nowych zakonoŭ dla Litwy i Biełarusi nie ustanaŭlać, Litoŭski Statut skasawać i ŭsiudy zawiaści rasiejskije zakony. Heta było spoŭnieno.

Ale papraŭdzi zništožyli tolki formu, a ŭsio, što datykało spraŭ ŭładańnia, astałosia ŭ sile. Kali czaho nie było ŭ Rasiei, a było ŭ Litwie i Biełarusi, dyk da rasiejskich zakonoŭ heta prypisywali, jak uwahu. Dyj šmat čaho ješče daŭniej rasiejski Swod Zakonoŭ braŭ z Litoŭskaho Statuta. Woś čamu skasawańnie Statuta nia wyzwało abureńnia. Samo saboj, ludzi świadomyje bačyli ŭ hetym krok da abrusieńnia Kraju; ale takich ludziej było tady mało, a bolšaść narodu, pakutujučy ŭ ciažkaj niawoli u panoŭ, ničym nia wyjawiła swajho niezdawolstwa, — tym bolej, što ŭ sprawach sudowych wialikaj putanicy nie było.

* * *

Jakuju-ž wahu maje Litoŭski Statut?

Na swoj čas — asabliwa tady, jak jon byŭ tolki napisan, u XVI stalećci—heta byŭ badaj najlepšy zbornik zakonoŭ u Eŭropi. Z jaho wielmi mnoha brała Maskowija; Statut mieŭ siłu nia tolki ŭ Litwie i Biełarusi, ale i ŭ bolšaj čaści Ukrainy. Maskowija nia mieła lepšych prymiernikoŭ i pierepisywała statutowyje zakony u swaje Sudziebniki, Ułoženija i Swody Zakonoŭ, časam nawat adznačywajučy, skul zakon uziat.

Ci možna damahacca zwarotu Litoŭskaho Statuta? Zusim nielha: heta značyło-by iści nazad. Žyćcio nie staić na miejscy, i Statut užo adžyŭ swoj wiek. Jon byŭ napisan dla panoŭ i šlachty, katoryje mieli swaich paddanych, — a ciapier u žyćci nima ŭžo mnoha takoha, što było kaliści. My možem hladzieć na Litoŭski Statut, jak na častku našaj minuŭščyny, možna i treba z im paznajomicca, ale nielha dachadzić zwarotu minuŭščyny.

laje płady za hetkije ceny (za centner—3 pudy):

Śliwy czyrwonyje	ad 6 m.	da 10 m.
„ sinije	„ 8 „	„ 14 „
Apadki	„ 1 „	„ 3 „
Jabłyki i hruszy dla fabrykacii	„ 5 „	„ 8 „
Lepszyje sarty I kl.	„ 14 „	„ 17 „
„ „ II kl.	„ 10 „	„ 14 „
„ „ III kl.	„ 8 „	„ 10 „
Suszenyje hruszy i jabłyki	„ 50 „	„ 70 „
Suszenyje wiszni i sliwy	„ 60 „	„ 80 „
Hryby	„ 8 „	„ 12 „
Suszenyje hryby	„ 80 „	„ 100 „

× **Zamiest myła.** Popieł ad cyhar maje ŭ sabie kala 20% potaszu. Hetak popieł hety może wielmi dobra zamieniać myło, asabliwa ciapier, kali aposzniaho wielmi niechwataje.

× **Apawieszczeńnie.** Dla niżejpisanych tawaroŭ naznaczajucca ŭ detalicznym handli hetkije ceny z adnaczasnaj żmienaj daŭniej ustanoŭlenych cen:

cukier—piasok	0.66	m. za ras. funt
„ u kuskach	0.66	„ „ „ „
kawa	3.20	„ „ „ „
cykoryja	0.45	„ za paczku
herbata	5.00	„ za ras. funt
masło da jady	2.60	„ „ „ „
„ da kuchni	2.40	„ „ „ „
jajkie	0.15	„ za sztuku
marmelada	1.10	„ za ras. funt
sztuczny miod	0.95	„ „ „ „
suszenyje śliwy	1.40	„ „ „ „
mieszanyje frukty	1.10	„ „ „ „
bulbianaja muka (u małoj miery)	0.45	„ „ „ „
sol	0.21	„ „ „ „
sieladcy	0.90	„ „ „ „
pierec	5.00	„ „ „ „
pryprawy	2.50	„ „ „ „
hwoździki	4.15	„ „ „ „
woctowaja esencija	2.20	„ za małuju butelku (kala 1/4 litra).
woctowaja esencija	4.20	„ za wialikuju butelku (kala 1/2 litra)
paraszok da myćcia	0.20	„ za 1/2 paczki
paraszok da myćcia	0.40	„ za całuju paczku
sierczyki	0.08	„ za skrynaczku
„	0.15	„ za dźwie „
świeczy	2.00	„ za ras. funt.

Hetaje apawieszczeńnie pawinno być na widocznym miejscy wywieszeno ŭ niamieckaj, litoŭskaj, polskaj, biełaruskaj i żydoŭskaj mowi ŭ kożnaj krami, hdzie pradajucca wyszejpisanyje tawary.

Adbitki można atrymać u kassie Addzieła spażyŭnych praduktoŭ pry Niamieckim Hradanaczalniku pa cenie 50 fen. za sztuku.

Wilna, 29 lipnia 1916 h.

Niamiecki Hradanaczalnik
Pohl.

---

† Ks. Jan Kurczeuski.

U niadzielu, 30 lipnia, pamior nagłaj śmierciu szambelan Papieskaho Dwara, prałat, dziekan Wilenskaj Kapituły, ks. Jan Kurczeŭski, prażyŭszy 62 hady.

Ks. Kurczeŭski mieŭ trahicznuju, ale lohkuju i pieknuju śmierć: śmierć na stanowiszczy. Ŭ toj dzień u katedry jon uzyjszoŭ na ambonu i paczaŭ kazać nawuku ab falszywych prarokach, pazywajuczysia na słowy Ewanhielii. Ale kazańnia nia skonczyŭ: chworaje serce, zmuczenaje ŭsimi straszenstwami aposznich czasoŭ, nia wydzierżało paruszeńnia i pierestało bicca...

Ks. Kurczeŭski wyjszoŭ z biełaruskaj wioski. Jon — syn chlebaroba, radziŭsia pad sielanskaj strechaj u Daniuszewie, nad Willoj, u 1854 hadu. Z wialikaj trudnaściu dajszoŭ paczatkowych nawuk; u dwadcatym hadu życcia pastupiŭ u wilenskuju duchoŭnuju seminaryju, skonczyŭ jaje, a paśla prajszoŭ nawuki ŭ duchoŭnaj akademii ŭ Pieciarburzi.

Pad toj czas, kali biełarusy jeszcze spali ćwiordym snom, kali tolki paadzinokije syny naszaho narodu paczynali padawać swoj hołas, biezmała ŭsie, chto wychodziŭ s sielanskaho stanu, apłaczywali swoj pierachod u „wyszejszyje“ stany utratoj nacyonalnaści. Heta pryłuczyłosia i s ks. Kurczeŭskim, katory pryniaŭ polskuju kulturu, polskuju mowu, polskaje imia. Ale, pracujuczy dla polskaj sprawy, s katoraj doŭhije hady życcia źwiazali jaho lisznie krepka, ks. Kurczeŭski nie pajszoŭ pa śladoch piereważnaj czaści swaich tawaryszoŭ: kali paczaŭsia miż biełarusami szyrejszy ruch da adradżeńnia, jon prychilnym wokam hladzieŭ na pracu swaich bratoŭ i zaŭsiody stajaŭ na tym, szto duchawienstwo nie pawinno czynić biełarusam nijakich praszkod.

Na żal, hetych słoŭ mała chto słuchaŭ...

Żahnajuczy ciapier ś. p. ks. Jana Kurczeŭskaho, my wykazwajem żal s pryczyny utraty hetaho woraha usielakaj kryŭdy. *A.*

U paniadziełak, 31 lipnia, adbylisia pacharony ś. p. ks. Kurczeŭskaho.

U pierapoŭnienaj narodam katedry a 10 hadz. wyjszoŭ z żałobnaj imszoj administrator dyecezii, ks. Michalkiewicz. Usio zmoŭkło, i pad akompanjament orhanu (p. Kalinoŭskaho) niewialiki, ale złożeny z najlepszych hałasoŭ i solistoŭ chor pad kirunkam wydatnaho kompozytora ks. Brazisa paczaŭ „Requiem“ M. Haller'a. Hetaje żałobnaje piejańnie ŭ taki sumny moment pryciahnuło da siabie ahulnuju uwahu i pazwoliło zabycca ab usich biedach świetu.

U kancy imszy chor prapiejaŭ wielmi piekna «Libera me Domine»—u układzie ks. Brazisa. Dziŭnaj świeżaściu wiejało ad hetaj natchnionaj pieśni, napisanaj s prynależnym kompozytoru temperamentam.

Paśla ŭsich modłoŭ hawaryŭ ab życci niaboszczyka ks. Bajko. Trunu źniali s katafalku i na rukach paniaśli na Rossu, dzie pażehnaŭ ś. p. ks. Kurczeŭskaho ks. administrator Michalkiewicz. Narodu było wielmi mnoha.

La Mi.

ZUSIAHO KRAJU.

Cikawyje żalby.

HRODNA. «Grodn. Ztg.» żalicca na niedastatak dyscypliny u hrodzienskaj publiki, katoraja ŭ teatry swaimi hutarkami ŭ czasi ihry nie pazwalaje ŭsiu uwahu kirawać na samuju ihru. Dachodzić da taho, szto niekatoryje matki biaruć s saboj dziaciej pry hrudziach, i tyje dzikim krykam razam prerywajuć predstaŭleńnie. Hazeta kanczaje swaje skarhi sławami: „Jeszcze raz publika ćwiorda pryzywajecca być bolsz delikatnaj, bo toje, szto ciapier robicca ŭ teatry, dalej trywać nia może“.

Hetaja-ż hazeta molić publiku zachowywać chacia ŭ małoj miery czystaść i żyć bolsz hygjeniczna.

Sady pry szkołach.

SUWAŁKI. U suwalskich szkołach zawiedziena wielmi razumnaja nawina: pry ŭsich szkołach biaz rożnicy wiery ustrojeny sady, ŭ katorych dziaciej wuczać sadawodztwa. Heta maje dźwie mety: wychawaŭczuju i praktycznuju. Dzicia nia tolki znajomicca z wialikimi i małymi cudami pryrody, ale i wuczycca zakładać sady i harody, dy z hetaho, uzrosszy, zdaleje mieć karyść.

Hrabieżstwy i kraży.

SUWAŁKI. Troje wałacuh zatrymali dwoch ludziej, katoryje iszli z Auhustowa u Raszki, abwinili ich u pieranoscy kontrabandy i damahalisia hroszy, pużajuczy danosam na ich ułaściam. Hetych troch hrabieżcou sud zasudziu na 14, 6 i 4 miesiacy u wastroh.

U wakolicach usio jeszcze czasta kraduć koni. Biezmała usie kraży raskrywajucca dziakujuczy abawiazkowym pastanowam.

Zabarona rezać ptactwo.

KOUNA. Uboj damowaho ptactwa, spażywańnie i pradaża miasa jaho zabaronieny i karacimucca wastroham.

Addziaka.

LIBAWA. Kusznir Mirkin z Wilni prybyŭ u Libawu u kastryczniku 1915 hodu biez nijakich hroszy, hałodny i abdzierty. Krawiec K. s czeławiekalubstwa pryniaŭ jaho da siabie i daŭ rabotu. 8 czerwienia Mirkin, pryżdaŭszy, szto jaho dabrodziej wyjszoŭ, rażbiŭ szafu i wyciahnuŭ 289 rub. i 490 marak. Hetyje hroszy jon rastraciŭ u damoch raspusty, dajuczy cennyje padarki i kidajuczy hraszmi. Akrużny sud pryznaŭ, szto za biezsumlennaść abwiniany zasłużyŭ asabliwa ciażkuju karu, i zasudziŭ jaho na 2 hady 5 mies. u wastroh.

WIESTKI Z RASIEI.

—s—

Afera Dudykiewicza.

Paśla taho, jak u paczatku wajny rasiejcy byli zaniali Bukowinu i Uschodniuju Haliczynu, tak-zwanyje moskwofiły (ukrainskiie renegaty) wyjaŭlali swoj maskoŭski «patryotyzm» u niaczutym ucisku ukraincoŭ. Miż hetymi Judami swajho narodu asabliwa adznaczyŭsia Dudykiewicz, czlen aŭstryjackaho parlamentu i maskoŭski słuha. Jon nia tolki braŭsia zniszczożyć nacyonalny separatyzm ukraincoŭ pry padmozie «lichoho gusara» hr. Bobrinskaho i arcybiskupa Jewłohija, ale i separatyzm relihijny— uniju. Kali ŭ letku taho hodu maskali pakinuli Haliczynu, dyk Dudykiewiczu, samo sabaj, użo nielha było astawacca tamaka, i jon, pakinuŭszy baćkaŭszczynu, pierebraŭsia ŭ Rasieju. Heta dla Ukrainy niewialikaja strata, ale bieda ŭ tym, szto Dudykiewicz paciahnuŭ za saboj kala 1000 dusz moładzi, abałamuczenaj maskoŭskaj ahitacijej. Hramada maładych ludziej blizka hod badziałasia pa Rasiei — biez raboty, biez nawuki, biez sposabu da życcia. Ŭreszci prawicielstwo zwiarnuło uwahu na heta i zahadało Dudykiewiczu naładzić himnaziju dla «halickich rasiejcoŭ». Na paczatkowyje wydatki dali Dudykiewiczu 100.000 rub. i asyhnawali na utrymańnie himnazii pa 60.000 rub. u miesiac. Dudykiewicz wybraŭ sabie na rezydenciju Rostow-na-Donie. Jon i jaho pamoczniki ustroilisia ŭ Rostowie duża wyhodna, ale ŭsia ich rabota abmieżywałasia bankietami, pramowami i „patryotycznymi“ telehramami, a nieszczasnaja maładzioż astawałasia u straszennym pałażeńni i apuskałałasia z stupieńki na stupieńku. Ŭreszci na heta źwiarnuło uwahu tawarystwo pomaczy wysialencam i pawiedamiło ministerstwo aświety, katoraje zażadało ad Dudykiewicza, kab himnazija była atkryta. U himnaziju paczali prynimać halickuju maładzioż... pawodłuh ekzamienoŭ! 60 maładych ludziej ekzamienu nie zdali; kala 30 — zdali, ale ich nie pryniali, bo im wyjszli hady. Dudykiewicz naznaczyŭ hetym wybitym z normalnaho życcia ludziam na utrymańnie pa 8 rub. u miesiac. Ale za hetkije hroszy prażyć nima jak, i maładzioż była prymuszena najmacca na sielskije raboty ŭ wioskach. Adnaho z ich abwiniali nidaŭna ŭ sudzie u kraży prastyni. Sud, zżaliŭszysia, apraŭdaŭ jaho, ale hazety razniaśli heta pa ŭsiej Rasiei, zwiarnuŭszy uwahu hramadzianstwa na rabotu Dudykiewicza. Było kinuto hetkaje znajomaje ŭ Rasiei słowo: „rastrata kazionnych hroszy!“ — i prawicielstwo pastanawiło naznaczyć rewiziju. Ci rewizija atkryje szto-koleczy i ci atkryćcia jaje buduć apawieszczeny, — niewiadoma. Wiadoma tolki, szto wywoz tysiaczy maładych ludziej z rodnaho Kraju — heta ciażki prastupak, wina za katory lażyć nawat nia hetulki na Dudykiewiczu, jak na tych, chto hetak «rupiŭsia» ab „halickich rasiejcoŭ“.

Z hramadzkaho życcia.

Prawy Sztyrmera.

MASKWA. „Russk. Sł.“ danosić, szto minister-prezydent Sztyrmer atrymaŭ nowyje szyrokije poŭnamoczcza, abniaŭszyje mnoha ważnych spraŭ i daŭszyje jamu poŭnuju pierewahu nad usimi ministrami. Jaho pamocznik hr. Bobrynski j wychodzić u adstaŭku.

Nowyje pieramieny.

MASKWA. Pawodłuh „Russk. Sł.“ spadziajucca pieramien u wajennym ministerstwi, bo ciapieraszni wajenny minister woźmie iznoŭ u swaje ruki intendanctwo czynnaj armii.

Kiepski uradżaj.

PIECIARBURH. Pawodłuh tymczasowaho padrachunku, uradżaj sioleta budzie na 40% mienszy, czym za toj hod. Padnimajecca prajekt orhanizacii hasudarstwienaj monopolii na chleb.

Areszty spekulantoŭ.

PIECIARBURH. „Dień“ pisze: Paśla obyskoŭ aresztawany: dyrektar rasiejska-francuskaho banku, dyrektar tarhowaho banku z żonkaj i dwuma bratami, waładzielcami bankirskaho doma Junkier, adwakat Wolfson. Ich pierawieźli u Pskow i winawaciać u spekulacii na paniżeńni kursa rubla. U hetu sprawu zamieszan dyrektar firmy „Treugolnik“, ale jeszcze nie aresztowan. U Kijewi u toj że czas aresztowany spekulanty na cukry.

Kala wajny.

«Da poŭnaj pabiedy!»

PIECIARBURH (W.T.B.) P.T.A. apawieszczaje:

Minister-prezydent Sztyrmer u hadaŭszczynu paczatku wajny apublikuje apawieszczeńnie, ŭ katorym skazano, szto rasiejskaje prawicielstwo, tak sama, jak i wiernyje sajuźniki, budzie wajewać da poŭnaj pabiedy.

Hroźba separatnym miram.

AMSTERDAM. Na londynskaj konferencii ministroŭ sajuźnikoŭ Bark pastawiŭ ultimatum: abo kab jamu dali pazyku 10 miljardoŭ, abo kab liczylisia z mahczymaściu seperatnaho mira Rasiei. S pryczyny ćwiordaj zajawy Barka sajuźniki byli prymuszeny zrabić jamu ustupku i zhodzilisia pazyczyć 6 miljardoŭ, s katorych 4 daje Anhlija, 2—Francija.

Na rumynskaj hranicy.

BUKARESZT. Pawodłuh prywatnych wiedamaściej, rasiejcy pie-

ranieśli hłaŭnuju kwateru z Rudaŭca ŭ Suczawu, pry samaj rumynskaj hranicy. Hranica Rumynii zusim zakryta.

Belhijcy ŭ Rasiei.

PIECIARBURH. U aposznich rasiejskich spiskach strat czasta spatykajucca imiony belhijskich aficeroŭ u czynie kapitana abo majora.

Rasiejcy ŭ Sałonikach.

RYM. Pierszy atrad rasiejcoŭ wysadzili ŭ Sałonikach. Hienerał Serrajl zrabiŭ im smotr.

Adhałoski niamieckaho nalota.

LONDYN. Jak danosiać z Rasiei, niamiecki nalot na o. Ezel 25 lipnia zniszczyŭ biezmała ŭsie prysłanyje z Anhlii aeropłany.

Z usiaho świetu.

Papież i Litwiny.

RYM. Papież pryniaŭ na prywatnaj aŭdyencii delehata litoŭskich orhanizacij u Amerycy, d-ra Bartuszku, katory apawiedaŭ ab patrebach Litwy i prasiŭ Papieža naznaczyć dla Litwy, tak jak dla Polszczy, dzień zboru. Papież wyjawiŭ wialikuju cikawaść sprawami Kraju i abiecaŭsia zrabić usio, szto treba.

TEŁEHRAMY.

Dwa hady wajny na mory u cyfrach.

BERLIN. (W.T.B.). Anhlija i jaje sajuźniki stracili za 2 hady wajny 49 wajennych parachodoŭ jomkaściu razam na 562.850 tonn, tym czasam Niamieczyna i jaje sajuźniki stracili tolki 30 wajennych parachodoŭ z ahulnaj jomkaściu 191.531 tonn, znaczyć, blizka ŭ try razy miensz. Tarhowych parachodoŭ Anhlija i jaje sajuźniki stracili 1303 z ahulnaj jomkaściu 2.574.205 tonn.

Nowy nalot na Anhliju.

BERLIN. (W. T. B.). Nieskolki eskadr marskich aeropłanoŭ zrabili nalot na Londyn i uschodnije hrafstwy. Nia hledziaczy na zajadły abstreł, usie latuczyje maszyny wiarnulisia nazad.

Stanowiszcze Rumynii.

BUKARESZT. Pawodłuh siahońniasznich wiestak, dyplomatycznaje pałażeńnie, katoraje było krytycznym u tuju subotu, ciapier palepszyłosia.

Austryjackije apawieszczeńnia.

WIENA. (W.T.B.). 31/VII. *Rasiejski front:* Na wiarszynach Kirli-Baba iznoŭ adbita rasiejskaja ataka. Ŭ pałudzienna-uschodniaj Haliczynie worahi dalej wiali ataki z najwialikszaj zajadłaściu. Wojska sajuznych dzieržaŭ udzieržało swaje pazycii. Na zachodzi ad Brodoŭ adbity niekolki rasiejskich atak. Na Wałyni worahi iznoŭ zmarnawali mnoha tysiacz bajcoŭ u daremnych atakach. Kala Świniacz i Łucka i naabapoł czyhunki Sarny-Kowel usie ataki byli złomleny. Na pałudni ad Stobychwy, hdzie worahi na moment pierajszli na lewy bierah Stochoda, jany iznoŭ byli wykinuty adtul. Złuczenaje wojsko ŭziało ŭczora ŭ pałon niekolki aficeroŭ i 2000 sałdat i zdabyło 3 kulemioty.

Italjanski front: U Dołomitach uczora adbity niekolki bataljonoŭ alpijcoŭ. Uziaty ŭ pałon 135 italjancoŭ z 9 aficerami; zdabyty 2 kulemioty. Na fronci Izonco zajadły ahoń artyleryi.

Pierewozka tureckich wojsk na uschodni front idzie poŭnym chodam. Turki prybywajuć u Wałyń i Haliczynu nie jak pamocznaje wojsko, a dziela taho, kab zmahacca s swaim zaklatym woraham tam, dzie znachodziacca jaho najwialikszyje siły, kab razbić ich na-hławu. Dzie pajaŭlajucca tureckije sałdaty i aficery, im robiać usiudy prywietnyje demonstracii.

WIENA (W.T.B.). 1/VIII. *Rasiejski front:* Kala Mołodyłowa, Buczacza i Wieleśniowa adbity rasiejskije ataki. Na poŭnaczy ad wierchniaj Turjej, na zawaroci Stochoda i na poŭnaczy ad czyhunki Sarny-Kowel dalej iduć zajadłyje ataki worahoŭ. Na naszym fronci na pałudni ad Prypiaci ŭ lipniu ŭziaty ŭ pałon 90 rasiejskich aficeroŭ, 18.000 sałdatoŭ i 70 kulemiotoŭ.

WIENA. (W.T.B.). 2/VIII. *Rasiejski front:* Pałažeńnie biez pieramien.

U uschodniaj Haliczynie na pałudziennym zachodzi ad Buczacza, pry Wiśniowczyku i na pałudni, pałudziennym zachodzi i na zachodzi ad Brodoŭ złomleny niekolki rasiejskich atak, miž katorymi byli i wielmi silnyje. Hetak sama ab ćwiordy atpor niamieckich i aŭstryjackich wojsk razbilisia sproby worahoŭ prarwać front złuczenych armij miž wierchawinami Turjej i czyhunkaj Rowno-Kowel. Tak že skonczylisia i niekolki silnych atak worahoŭ kala Kaszoŭki nad Styram.

Italjanski front: Pałažeńnie biez pieramien.

U Dołomitach adbita ataka dwoch italjanskich atradoŭ kala Sjef.

Proci wajny.

Pramowa Papieža.

RYM (W.T.B.). U tuju niadzielu Papież pryniaŭ pracesiju 3.000 dziaciej z usich parachwij Ryma, katoryje pryniali — pawodłuh žadańnia Św. Ajca — komuniju. Pry hetym malilisia ab mir. Papież skazaŭ, szto jon pramaŭlaje da ŭsich dziaciej chryścijanskaho świeta, i skazaŭ: «Wy baczycie swaimi waczyma samuju panuruju trahiediju, jakuju tolki mahła wyzwać nienawiść i zawiść. Wy pawinny wiedać, szto heta samaja ciažkaja abraza Boha, jakuju uczyniło czeławieczestwo. Jak aciec usich wierujuczych, ja praszu i malu praz dwa hody, — ale maje prośby spynić wajnu i razabrać sporku pawodłuh rozumu i sprawiedliwaści dahetul nia spoŭnieny. Dyk budziem prasić Usiemahuczaho Boha, kab, dziela waszaj niawinnaści, czeławieczestwo wiarnułosia nazad da mira i pracy. Nia budziem rabić nijakich predłažeńnioŭ: pakiniem heta Woli Boha».

Z Irlandii.

LONDYN. Irlandzkaja nacyonalnaja partija na swajej naradzi pryniała rezoluciju, ŭ katoraj haworycca, szto ŭsia wina ŭ nieudaczy prajekta aŭtonomii ležyć na prawicielstwie. Naznaczeńnie na miejsco stats-sekretara dla Irlandii anhliczanina rezolucija nazywaje ciažkaj abidaj dla irlandzkaho narodu. U kancy wystaŭlajecca žadańnie zrabić srohaje śledztwo ab razstrełach biez suda.

AMSTERDAM. Askwit skazaŭ u Nizniaj Pałaci, szto upraŭleńnie Irlandii da czasu nia budzie źmienieno. Orhanizaciju irlandzkaho parlamentu treba adłažyć da lepszaho czasu.

Irlandziec Redmond zajawiŭ proci hetaho swoj pratest.

Mižnarodny rabotnicki ruch.

Soc.-dem. kongres.

HAAGA. (W.T.B.). Siahońnia paczaŭsia socyalna-demokratyczny kongres neutralnych hasudarstw. Atkryŭ kongress Trelstra.

Zaŭtra zyjducca asobnyje kamissii i zajawiać kongresu ab swaich rezolucijach. Paśla hetaho kongres budzie zakonczen.

Drukawana u drukarni M. Kuchty. Wydawiectwo «Homan». Redaktar W. Łastoŭski.